

«ЕЛЕГІЇ» ЛІДІЇ БОДНАР-БАЛАГУТРАК

«Плач — це не Твій. Це не Ти промовляєш, а незчисленні предки Твої — Твоїми устами. Це не Твоя туга, а туга незчисленних поколінь розриває Твоє серце».
Нікос Казантакіс, «Спасителі Бога».

ЛІДІЯ БОДНАР-БАЛАГУТРАК ПРИСЛУХОВУЄТЬСЯ ДО ГОЛОСІВ СВОЇХ УКРАЇНСЬКИХ ПРЕДКІВ. ЇЇ МИСТЕЦТВО, НА ВИСТАВЦІ ПІД НАЗВОЮ «ЕЛЕГІЇ», — ЦЕ ОБРАЗОТВОРЧІ ПОЕМИ ПРО МИНУЛЕ, ЦЕ ПРОСЛАВЛЕННЯ УСПАДКОВАНОГО БАГАТСТВА УКРАЇНИ І ПЛАЧ НАД ТРАГІЧНОЮ ІСТОРІЄЮ ЦЬОГО НАРОДУ.

Боднар-Балагутрак виросла в Клівленді, Огайо, США, у великій українській громаді. Вона вивчила українську мову найперше, перед англійською мовою. Сильне відчуття своєї української ідентичності виплекано у ній її батьками і родиною, які виїхали до США по другій світовій війні.

У 1991 році мистецький грант дав можливість Боднар-Балагутрак відвідати Батьківщину, Україну, перший раз. Це змінило її світогляд і творчий підхід. Хоча вона вважала себе психологічно підготовленою на таку поїздку, але була дуже вражена всім тим, що свідчило про роки советського гніту, — розвалені гуртожитки, церкви, святині, цвинтарі. «Там я наочно побачила знищення і наслідки советського поневолення, але також відчувала відродження України та відбудову її переслідуваної мови, релігії, історії та культури», — пише мисткиня.

Боднар-Балагутрак повернулася з України до своєї майстерні в Х'юстон, Техас, з непоборимою потребою зафіксувати побачене. Почала розшукувати

матеріали: советські рублі, сушені зів'ялі квіти, зела, зерна, частинки української вишивки і навіть чорнозем. Кожна річ символізувала святу цінність або зло. Наприклад, образи сиріт Великого Голоду були озолочені та оформлені, як ікони, а советські значки — символи зла — палені вогнем та покриті олією. Стара символіка породжувала нову.

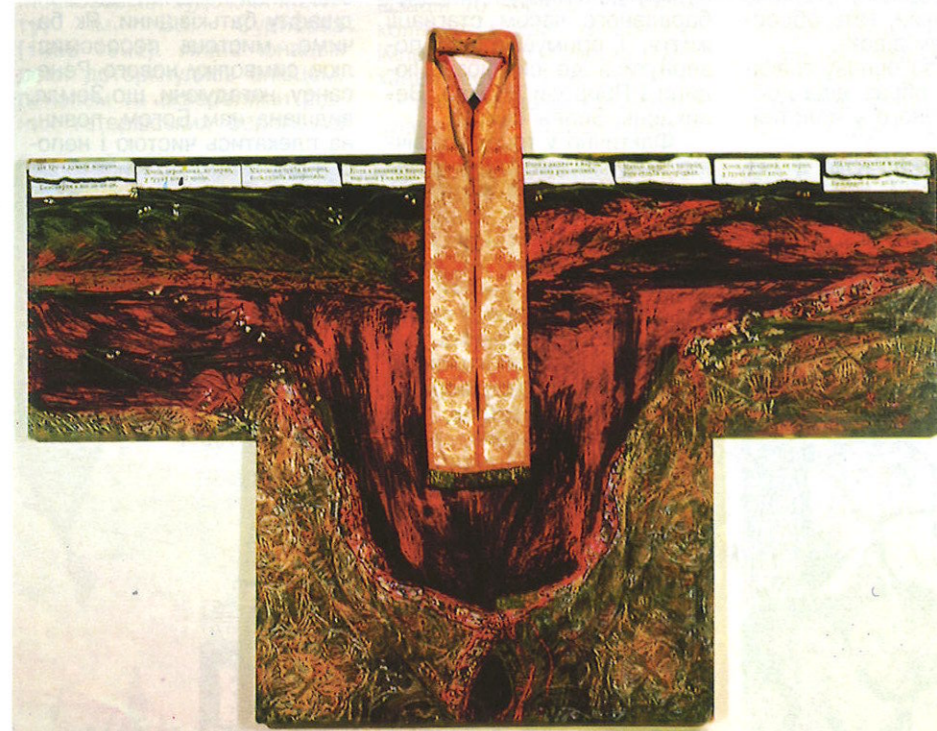
При кінці 1991 року советська імперія почала розпадатися, і Україна проголосила свою незалежність і державність. Боднар-Балагутрак стежила за подіями в Україні і перекладала власні переживання-хвилювання у свою працю. Вона почала роботу над монументальним образом під назвою «Те, що закриває і відкриває», присвяченим пам'яті її дідуна — з батькового боку — українського католицького священика. Його епитрахиль є центральним елементом у хрестоподібній композиції — звисає посередині площини з дерев'яної дошки. Якщо відхилити золото-срібну епитрахиль, побачимо фоторепродукцію Ліди дитиною, у дідуна на руках. Надруковані слова поеми Ліни



боку і з капелюхом у руках. Наверху полотна, покритого наліпленими фотознімками, листами й пам'ятками та густими мазками олії, причеплено справжній капелюх дідуна. У цій праці автор знову звертає нашу увагу на носія української ідентичності і представляє прийняття своєї української спадщини входженням в образ дідуна.

У 1993 році Лідія Боднар-Балагутрак повернулася в Україну на три місяці і ознайомилася з південною частиною України: степи, Чорне море, родючі поля, скіфські могили. Кам'яні скіфські баби, ті давні сторожі могил по степах, ті істоти-моноліти переливалися в її уяві разом з образами ікон і спонукали до створення великих розміром конструкцій-картин, насичених романтикою і тугою. У ряді портретів Ліда представляє себе як жінку степів і таємниць. Фактура, створена шарами олійної фарби і воску, безпосередньо накладена руками, не пензлем. Чутливий глядач сприймає це тілесно. Про кам'яну богиню в її картині «Спокуса» Боднар-Балагутрак висловлюється так: «Вона землиста, стесована часом, жіноча постать — моноліт тривалості». Позиція цієї «богині» взята з автопортрета (1906 р.) німецької мисткині Поли Модерсон Бекер; руки довкола опуклого живота ніби охороняють плід вагітності, а це символ народження. Жіноча постать стоїть на тлі наліплених фрагментів листів, поезії і м'якої маси олійної фарби, замішаної з землею і сушеним зіллям з України. Фактура полотна нагадує різкість поверхні сплундрованої землі. Мисткиня почергово фарбує накладає і стирає, будує і вишкрібає, уподібнюючи світ творчий процес до роботи археолога, черпає і відкриває сховані таємниці. Технічні засоби колажу, випалювання, рисування та розривання надають її творчій праці візуальної та емоційної складності.

Ще одна драматична жіноча постать виступає у творі «Голівки до сонця». Огорнена у криваво-червону завісу жінка тримає людську голову у лівій руці, а правою рукою передає знак, який можна інтерпретувати як поклик до миру, як жест відкритості. Не ясно, чи це людське обличчя, чи маска. Мені ця «головка» в самому центрі композиції уявляється як нове, пробуджене ество. Засушені соняшники, що звертають голівки до сонця, вплетені у полотно і покриті фарбою. Вони, як і всі «голівки» тут, символізують постійне

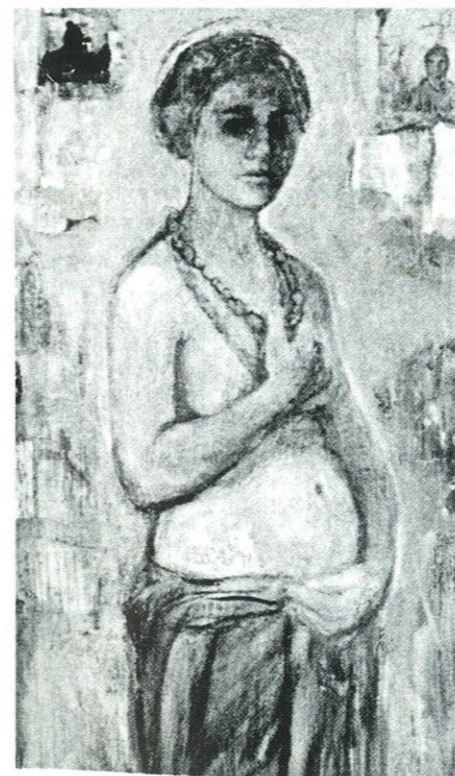


матеріали про Україну і збирати фотодокументацію головних історичних подій, особливо Великого Голоду 1932-1933 рр. Світліни й друковані тексти цієї трагічної події стали основою її найбільш політичних мистецьких творів. Ці колажні роботи на папері згодом включали й інші

Костенко створюють горизонтальну схему згори, а засушені весняні білі квіти, малюнки дідуна і листи та пам'ятки з дитинства, покриті олією і воском, входять у червоне море мазків фарби. У картині «Послідній зір» художниця зображує себе одягнутою в одяг дідуна з маминого

шукання, прямування до «світла». На долішній частині твору зображено череп, а довкола колажі з аркушів із жіночих українських журналів, образи прадавніх трипільських жіночих істот та різні символи жіночості та родючості. Це складне малярство вводить різноманітні особистості та архаїчні метафори і ставить питання: яке місце займає жінка у загальній культурі, а особливо в українській культурі? Відповіді є пересічні й парадоксальні. Самовиявлення охоплює рівночасні ролі — жінки, мисткині, українки.

Монументальний диптих «Свідки» представляє поняття ідентичності на тлі історії, минувшини. Постаті у цьому творі — це статуї-архетипи. Вони символізують минуле і, рівночасно, сучасне. Головною композиційною постаттю є перетворений «Раб» Мікеланджело, що тут вказує на довгі роки рабства українського народу. Праворуч — постать лицаря-воєва, а внизу — жінки. Воєва — це символ народної могутності, а жінка — захисник народної культури. Вони — охоронці історії — цього зображеного археологічного розкопу. Фактура полотна, покритого олією та воском, і дерев'яної дошки, обпаленої вогнем та покритої прозорими шарами білої фарби, подібна до фактури землі. Дійсні глиняні фрагменти (з Ольвії) спочивають на spodі дерев'яної дошки, на якій випливають і тонуть внутрішньо значимі образи. «Я відшукую і розкопую історію, знаходжу частини та перетравлюю все — добро і зло. Те, що приймаю, злучую з правдою, а закопую неправду», — так описує мисткиня постійний процес. У творі «Свідки» чітко видно, як вона зливає різноманітні, і навіть протилежні, форми й матеріали у багатогранну цілісність. Існують



тут візуальні й метафоричні діалоги між давнім і майбутнім, між реалістичним та абстрактним зображенням, між конкретністю і духовністю, між смертю й життям (воскресінням). «Свідки» — це перша із епічних «поем» Ліди Боднар-Балагутрак.

Художниця вивчала образотворче мистецтво при Університеті Джорджа Вашингтона і в Коркоранській школі мистецтва у Вашингтоні, а також у Римі. Малювала вже від молодих літ. Коли я мала нагоду вперше познайомитися з творчістю Боднар-Балагутрак у Х'юстоні (Техас) у 1979 році, я написала у своїй рецензії: «Не можна знайти нітрохи слабості у її виняткових чудових рисунках. Вона витончено відчуває, де протягнути різку лінію, а де пом'якшити очерки олівцем — чи то пальцями, чи радиркою, — де створити глибоку тінь вільними рисками, а де прояснити площину паперу світлом». Вже тоді, у своїх рисунках, мисткиня розглядала звичайну людську суть. У 1988 році у своїх малярських роботах вона відображала специфічні людські жести і вирази обличчя. Це були метафори пере-

сичних, двозначних, парадоксальних подій. Тоді, як і сьогодні, для її творів характерне «співіснування реального і уявного, поважного та абсурдного, сучасного та минулого».

Найновіші твори Боднар-Балагутрак сплітають історію разом з повір'ям та міфами. У цих творах вона нагадує минуле та задумується над майбутнім. Мисткиня особисто діє на тлі американської й української культури, сполучає та перетворює аспекти обох у нову форму, що промовляє до людської спільноти. «Притягує мене відчуття українськості і сильне бажання виявити мою приналежність до цього народу, — зізнається Лідія Боднар-Балагутрак. — Постійно питаю себе: «Хто я?» — а відповіді виявляються у моїх творах». Сьогодні «хто я?» включає «хто ми?». Творче шукання мисткині вступило на більш широкоохоплюючу арену.

Із багатой джерельної спадщини української культури мисткиня черпає натхнення і творить гідні подиви праці, що промовляють універсально.